

Adnân el-Hatîb, *Muhammed Kûrd 'âlî*, Dişmaşk 1410/1989; a.mlf., "Muhammed Kûrd 'âlî", *MMLADm.*, XLIV/1-2 (1969), s. 161-180; a.mlf., "Muhammed Kûrd 'âlî", a.e., LXIV/2 (1989), s. 179-187; R. Hermann, *Kulturrise und Konservative Erneuerung: Muhammed Kûrd 'âlî (1876-1953)*, Frankfurt 1990; Muhammed b. İbrâhîm eş-Şeybânî, *Şeyhü'l-bâhişin Muhammed Kûrd 'âlî*, Küveyt 1993; Zeât el-Mehâsînî, "Muhammed Kûrd 'âlî", *el-Kitâb*, XII/51, Kahire 1953, s. 577-579; M. Kâmil Ayyâd, "Muhammed Kûrd 'âlî", *MMIADm.*, XXXIV/1 (1959), s. 185-191; A. Havemann, "Between Ottoman Loyalty and Arab 'Independence' Muhammed Kûrd 'âlî", *Quaderni di Studi Arabi*, sy. 5-6, Venezia 1987-88, s. 347-356; İsâ Fettûh, "Muhammed Kûrd 'âlî", *MMLADm.*, LXIV/4 (1993), s. 712-725; Ch. Peliat, "Kûrd 'âlî", *EI²* (Fr.), V, 440-441.

SÂMÎ ES-SAKKÂR

MUHAMMED b. MAHLED

(bk. İBN MAHLED el-ATTÂR).

MUHAMMED MAHLÛF

(محمد مخلوف)

Muhammed b. Muhammed
b. Ömer Mahlûf el-Münestîrî
(ö. 1941)

Mâlikî âlimi, biyografi yazarı.

1280 (1863) yılı dolaylarında Tunus'un doğu sahilindeki Münestîr (Monastır) şehrinde doğdu. Kur'ân-ı Kerîm'i hifzetti ve Hüseyin Lâz, Ali Zehre gibi hocalardan aksa, ferâiz, hesap dersleri aldı. Çeşitli ilimlere ait temel metinleri ezberledi. Öğrenimine dört yıl kadar ara verdikten sonra 1882'de gittiği başşehir Tunus'ta Zeytûne Camii'nde tahsiliini sürdürdü. Muhammed Sâdîk b. Hamde, Hasan b. Muhammed Şebîl, Muhammed b. Osman en-Neccâr, Hammûde b. Muhammed Tâc, Sâlim b. Ömer Bûhâcîb, Muhammed Tayyib b. Muhammed en-Neyfer, Mahmûd Bayram, Mahmûd b. Hoca ders aldığı âlimlerden bazlarıdır. Ayrıca Mehdi el-Vezzânî, Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî ve Abdülhay el-Kettânî'den icâzet aldı (Şeceretü'n-nûr, I, 460-471). 1890 yılında Zeytûne Camii'nde aksa, fikh ve nahiv dersleri vermeye başladı. 1895'te müderris olarak Münestîr'e gitti. Aynı yıl Kâbis (Gabes) şehrinde müftülük ve ardından kadılık görevlerine getirildi. 1901'de Münestîr'e kadı ve buradaki büyük camiye imam-hatip tayin edildi. 1936'da başmüftü oldu ve şerî meclis başkanlığına getirildi. 15 Haziran 1941 tarihinde vefat edinceye kadar bu görevlerini sürdürdü.

Eserleri. 1. *Şeceretü'n-nûri'z-zekiyeye fî tabâkâti'l-Mâlikîyye*. Mâlikî fukahasının biyografisine dair yazılan eserlerin en önemlileri olarak Kâdî İyâz, İbn Ferhûn ve Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî'nin çalışmalarını kaydeden müellif bunlardan sonucusunun XI. (XVII.) yüzyılın başlarına kadar geldiğini, daha sonra yetişen ulemâ hakkında bir kitap yazılmadığı için bu eserini anılan çalışmalarla bir zeyîl olarak telif ettiğini belirtir. Tarih, coğrafya, isnad, Kur'an'ın cem'i, kurrâ-i seb'a, fukahâ-i seb'a, hadis kaynakları, *Kütüb-i Sitte* imamları, müctehid imamlar, ehl-i hadîs ve ehl-i re'y hakkında bilgilerin yer aldığı bir mukaddime ile başlayan kitap yirmi yedi tabaka halinde bir ana bölüm (maksad), eserde geçen fehreselerle ilgili kısa bir bölüm, hadis ilimleri ve kaynaklarına dair çeşitli bilgilerin yer aldığı bir hâtime, Hulefâ-yi Râşîdîn'in fütuhatı ve İfrîkiye emîrleri hakkında bir tetimme ile müellifin memleketi Tunus ve Münestîr'le ilgili bir bölümle sona ermektedir. Esas bölüm Hz. Peygamber'le başlamakta, ashâbin önde gelenleri, tâbiîn imamları, İmam Mâlik ve diğer ulemâ tabakaları ile devam etmekte, her tabaka kendi içinde memleketlere göre tasnif edilmektedir. Başlangıçtan XX. yüzyıla kadar tanınmış bütün Mâlikî ulemâsını kapsaması ve özellikle son dönem âlimlerine dair ilk elden bilgi vermesi bakımından önem taşıyan eser Kahire'de yayımlanmış (I-II, 1349-1350), daha sonra birçok ofset baskısı yapılmıştır. 2. *Mevâhibü'r-rahîm fî menâkıbî Mevlânâ es-Şeyh Sîdî 'Abdisse-lâm b. Selîm*. Arûsiyye tarikatı şeyhlerinden Abdüsselâm el-Esmer'in hayatına dairdir. Müellif, Esmer'in *el-Envârû's-se-niyye fî esânîdî't-tarîkatî'l-ârûsiyye* adlı eserindeki tarikat silsilesine zeyîl olarak ona ulaşan kendi silsilesini de eklediği bu kitabını şeyhin mûridlerinden Kerîmüddin Abdülkerîm b. Nâsırüddîn el-Bermûni'nin *Ravżatü'l-ezhâr ve mün-yetü's-sâdâti'l-ebrâr fî menâkıbî şâhi-bî't-Şâhîndan* ihtisar ettiğini için eser *Ten-kihu Ravżati'l-ezhâr ve münyeti's-sâdâti'l-ebrâr fî menâkıbî Sîdî 'Abdisse-lâm el-Esmer* adıyla da anılır (Tunus 1325; Kahire 1386/1966). 3. *el-Mâzerîyye* (Se-fâkûs 1356). Münestîr'de hastahane kurulması vesilesiyle kaleme alınan kitap, İbn Ebû Usaybia'nın 'Uyûnu'l-enbâ' fî tabâkâti'l-eṭibbâ' adlı eserinden derlenen tip tarihine dair mâlûmatı ve tanınmış tabiplerin biyografilerini ihtiva etmektedir. Kitaba bu ad Münestîr'de medfun olan Kuzey Afrikalı Mâlikî âlimi Mâ-

zerî'den dolayı verilmiştir. Muhammed Mahlûf'un ayrıca, hocalarından Sâlim b. Ömer Bûhâcîb'in biyografisine dair bir rîsâlesyle, *el-Muvâṭṭâ'a*'da senedindeki son râvi ile Hz. Peygamber arasında iki kişi bulunan (sünâî) kürk hadisin (bu hadisler için bk. Şeceretü'n-nûr, I, 48-52; II, 204-210) şerhine dair bir eseri olduğu kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mahlûf, Şeceretü'n-nûr, I, 1-5, 48-52, 417-447, 460-471; II, 197, 204-210; Ahmed Abdesselem, *Les historiens tunisiens*, Tunus 1973, s. 27; A. H. Green, *The Tunisian Ulama 1873-1915*, Leiden 1978, s. 302, 304; Abdülhay el-Kettânî, *Fîhrîsü'l-fehâris*, I, 206; Zîrikî, el-Â'lâm (Fethullah), IV, 57; VII, 82; Mahfûz, *Terâcîmü'l-mü'ellîfin*, IV, 257-262; F. de Jong, "al-Asmar", *EI² Suppl.* (Ing.), s. 93; İrfan Gündüz, "Abdüsse-lâm el-Esmer", *Dâ*, I, 301.

AHMET ÖZEL

MUHAMMED b. MAHMÛD

(محمد بن محمود)

Ebu Şucâ' es-Sultânî'l-a'zam
Giyâsu'd-dünyâ ve'd-dîn Muhammed
b. Mahmûd b. Muhammed Tapar
b. Melîkshâ es-Selcûkî
(ö. 554/1159)

Irak Selçuklu hükümdarı
(1153-1159).

Rebiü'lâhir 522'de (Nisan 1128) doğdu. Sultan Mahmûd b. Muhammed Tapar'ın oğludur. Çocuk yaşıta kardeşi Melîkshâ ile birlikte, atabeg unvanıyla bu iki kardeş adına Fars bölgesini yöneten ve onlara dayanarak Sultan Mes'ûd b. Muhammed Tapar'a karşı isyanlar çıkaran Boz-aba'nın (Boz-apâ) denetimine girdi. Boz-aba, 540'ta (1145) Sultan Mesud'a karşı Arrân ve bazı Azerbaycan yörenlerinin hâkimi Çavlı Candar ile bir antlaşma yaptı. Buna göre Boz-aba, Çavlı istediği takdirde Melîk Muhammed'i ona götürecektil. İki yıl sonra müttefikleri Emîr Abdurrahman b. Togayûrek ile Emîr Abbas'ın öldürülüğü duyan Boz-aba, Muhammed ve Melîkshâ'ı, bir rivayete göre ise yalnız Muhammed'i İsfahan'da tahta oturttu. Ardından onlarla birlikte Hemedan üzerine yürüdü. Hemedan yakınlarındaki Karateğin çayırlarında yapılan savaşta Boz-aba'nın Sultan Mesud'a yenilip öldürülmesi üzerine iki kardeş savaş meydanından uzaklaştı (542/1147). Bu olaydan sonra Sultan Mesud yeğeni Muhammed'i çağırarak kızıyla evlendirdi ve veliaht ilân edip Hûzistan'a tayin etti. Ertesi yıl Sultan Mesud'a itaatten ayrılmış olan Şemseddin İldeniz, Kaymaz, Korkut, Torumtay gibi